

Förord

Detta är en bok om en kvinna som tar sitt liv vid 37 års ålder. Det är också en bok om en liten flicka som hade fullt sjå med att klara av skolan, som inte fick vara med de andra flickorna, och som tydde sig till yngre barn. Hon tyckte om att rita, hon tyckte om djur och blommor och hon tyckte mycket om att vara med sin familj.

Detta är en bok om en naiv tonåring med sviktande självkänsla, som hungrade efter kärleksfulla relationer men där en oförmåga att förstå sociala sammanhang skapade oöverstigliga hinder för att inkluderas. Hon stod vid sidan av och hon mobbades av skolkamrater. Detta är också en bok om en ung kvinna som alltmer styrs av tvångsritualer, förskrämdhet, ångest och rastlöshet och som alltmer förlorar sig i vanföreställningar, smuts och självmordsförsök.

Detta är en bok om en medelklassfamilj som följer tidsandan i ett svenskt 70- och 80-tal. Föräldrar som söker, förtyvlar och älskar i en tid som kännetecknas av engagemang i kultur, natur, familj och vänner men också om vilshenhet, prioriteringssvårigheter och vardagsproblem. Här finns en pappa och en mamma som försöker vägleda och korrigera ett svårstyrt och stundom obegripligt barn, de ger upp lika många gånger som de försöker.

Denna bok handlar om psykiatrins svårigheter att använda nätverk och samverka och om de återkommande omorganisationerna på 90-talet och den eskalerande personalomsättningen under tjugohundratalets första decennium. Boken handlar om psykiatrins valhända försök att hjälpa en psykiatrisk patient i en tid då det fortfarande fanns behandlingshem att tillgå, men där bristande kunskap, inlevelseförmåga och tendensiösa förklaringsmodeller omöjliggjorde en framgångsrik behandling. Boken handlar om översam behandling och – det gör ont att säga det – om övergrepp.

Denna bok handlar om kärlek, om att ge och att vinna den. Föräldrars och systemers, pojkvännens, tobakshandlaren, medmänniskors och ja, också vårdpersonal brydde sig och förmedlade kärlek under olika långa tidsperioder. Föräldrar är de som sist ger upp, ständigt kämpande för att förbli kärleksfulla. Ilska, skam och skuldkänslor när tålmodet tröt, uppgivna av att få så lite tillbaka.

Denna bok handlar om Lisa som var min patient under något år i början av 90-talet. Jag minns tydligt hennes naivitet, trevande leende och undflyende sätt. Jag minns hennes hjälplöshet och oförmåga att ta emot hjälp och svårigheter att förstå omvärlden. En dag slutade hon bara att komma. Andra patienter tog hennes plats, min tid och mitt engagemang. Så ser vårdapparaten ut.

Fastän de olika diagnoser som Lisa fick; borderline, tvångssyndrom, svagbegåvning, och psykos också beskriver hennes lidande framstår det som högst sannolikt att hon hade ett autismspektrumtillstånd. Hennes svårigheter och reaktioner blir plötsligt begripliga och sammanhängande. Hade en kunskap om autism kunnat rädda Lisa? Kanske. Ett annat förhållningssätt – mer förutsägbart och mer överskådligt – hade antagligen gjort Lisas liv mindre ångestfyllt och underlättat för de närstående. Men i mitten av 2000-talet, när Lisas liv var ett enda stort kaos, då jag träffade föräldrarna för ett enstaka samtal, då hade jag inga råd att ge. Det verkade redan som sent på dagen.

Detta är en bok om ett misslyckande, som manar om förlåtelse genom självrannsakan och genom att rannsaka den psykiatriska vården. Jag representerar den senare, den som ska förmedla om inte bot så åtminstone hopp, det kunde jag inte, fastän det är min skyldighet. Vi gjorde för många fel och var för passiva när vi skulle ha handlat, och tvärtom, och vi skulle ha struntat mer i regelverket.

Och så här i efterhand, finns det några nycklar till förståelse av Lisas sjukdom? Att hon föddes med en navelsträng

runt halsen i en dramatisk förlossning utgör en pusselbit och svält och isolering försämrade säkert hennes hälsotillstånd.

Vi vet inte varför en person blir autistisk men vi lär oss mer allteftersom och vi vet att autism inte enbart kan förklaras av ärftlighet. Kunskap om genetiska, immunologiska och biokemiska faktorerens roll för uppkomsten och vidmakthållande formligen galopperar in. Farmakologiska, psykologiska och pedagogiska insatser är under utveckling och man strävar efter att identifiera barn med autism i förskolan för att ge tidiga insatser när hjärnan är som mest formbar. Det är sannolikt att Lisas liv hade blivit lättare om hon hade fötts idag.

Jag har svårt att se mening i ett lidande men det finns en mening med denna bok: Detta är en bok som avser att öka förståelsen för dem som inte passar in och öppna upp för en diskussion om hur vi i vården skall bemöta och behandla våra svåraste patienter och inte minst, hur vi ska kommunicera med anhöriga och ge dem uppskattning för deras många gånger ofattbara insatser. Och om det är för att få förlåtelse som Lars har skrivit denna bok så kan det bara sammanfattas med ja, självklart, och tack.

Susanne Bejerot

Docent i psykiatri, överläkare och leg. psykoterapeut

Inledning

13 juni 2008

– Hallå!

– Är det Lars?

– Jaa.

– Går det bra att prata med dig?

– Javisst.

– Jag måste meddela dig att Lisa är död.

– Vad så du?

– Jo jag så att Lisa är död. Vi fann henne i sängen livlös för en stund sedan.

– Vänta! Jag sitter i ett kontorslandskap och kan inte prata här. Jag går undan...

– En gång till: vad så du?

– Jo, jag måste meddela dig att Lisa är död. Vi visste inte, vi förstod inte att Lisa var så svag.

– Hon var inte svag! Det måste vara något annat!

– Enligt personalen var hon helt lugn i går kväll. Hon tittade på TV, spelade luffarschack med någon, gick och lade sig som vanligt. Det fanns inget konstigt.

– Jag kommer! Jag måste hämta min hustru!

– Är det något vi kan hjälpa er med?

– Neej, jo det finns en sak jag begär: Se till att Lisa är kvar hos er tills vi kommer. Vi måste få se henne!

När vi anlände till Vårdhemmet var Lisa inte längre där. Hon hade blivit transporterad till Rättsmedicin i Solna. Vår sista önskan klarade de inte av att uppfylla. Inte ens det. Inte ens det.

.....

Det värsta hade hänt. Det som inte fick hända hade hänt.
Nu hade det hänt. Lisa hade tagit sitt liv.
Det som inte fick hända.

Lisa har lämnat många spår efter sig. På det inre planet för alla som fanns runt henne men också i form av foton, teckningar, mina anteckningar, brev, inspelade telefonsamtal, journalanteckningar mm mm. Det här är ett försök av mig att sammanfatta, få ihop hennes liv.

Jag är medveten om att det jag har nedtecknat är min bild av Lisas liv och det öde som kom att drabba henne. Den gör således inte anspråk på att visa hela "sanningen" om hennes liv. Jag påbörjade skrivandet strax efter Lisas död, som ett sätt att bearbeta traumat efter hennes tragiska bortgång. Det blev en nödvändig hjälp och avlastning för mig.

När texten var nedtecknad uppkom tanken att den kunde vara av intresse för andra, för utomstående med intresse för psykiska frågeställningar, att kunna ta del av den. Jag bad därför några personer, däribland min hustru Gunilla och docent Susanne Bejerot att läsa igenom texten och ta ställning till frågan om den borde göras tillgänglig för andra. De besvarade frågan jakande, Susanne gjorde det i handling genom att på eget initiativ skriva ett förord till min text. Det tackar jag för och överlämnar härmed min berättelse till läsaren.

Kallhäll i november 2013
Lars Wiklund